

Obr. 1 Průčelí hrobky soudce Intiho (foto K. Voděra)

Zapomenutý vezír Kar a jeho synové

Miroslav Bárta

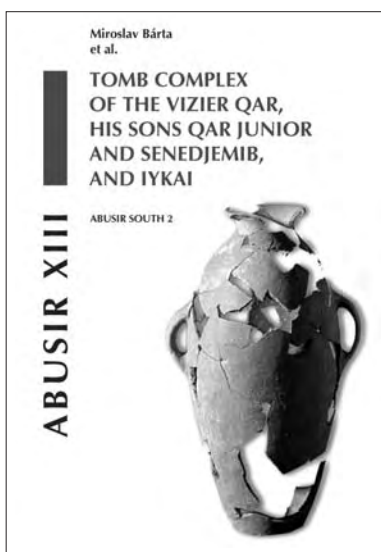
V roce 1989 se tehdy ještě Československému egyptologickému ústavu pod vedením Miroslava Verne-
ra podařilo zahájit novou etapu ve výzkumu abúsírské lokality jako celku. V té době se totiž ukázalo,
že archeologicky zcela opomíjená oblast na přechodu Sakkáry a Abúsíru, dnes nazývaná jižní Abúsír,
představuje místo s hrobkami, které doposud nebyly až na výjimky v novodobé historii zkoumány.
V průběhu let se podařilo nejprve znovuobjevit hrobku velitele armády, písaře a kněze žabí bohyně
Hekety Kaopera, který zodpovídal za ostrahu egyptské východní hranice s Asií (Bárta 1999). Násle-
dovaly další hrobky patřící vysokým hodnostářům staroegyptského státu, včetně zcela zachovaného
komplexu vezíra Kara (staroegyptská obdoba našeho ministerského předsedy), do našich výzkumů
dosud neznámého, a jeho rodiny. Právě odtud pocházejí jedny z největších souborů pohřebních výbav
nalezených v Egyptě doby stavitelů pyramid. V průběhu téměř patnácti let tak bylo prozkoumáno
s využitím různých vědeckých metod přes dvacet dalších hrobek. Mezi tyto metody patřil extenzivní
geofyzikální průzkum, satelitní snímkování, antropologické a osteozoologické zkoumání dochovaných
kosterních pozůstatků, entomologické zpracování nálezů brouků, studium pigmentů, geologické
rozbory a mnohé jiné (např. Bárta – Brůna 2006). V Karově komplexu se tak po dobu několika let
vystřídalo několik desítek specialistů mnoha společenských i přírodovědných oborů.

V tomto roce, po dvaceti letech, byla jedna etapa výzkumu završe-
na, a to závěrečnou publikací Karova komplexu a hrobek tří ze čtyř
jeho synů (Bárta et al. 2009 a obr. 2). Příští rok by měl být učiněn
poslední krok v tomto projektu publikací komplexu soudce Intiho,
posledního a nejvýznamnějšího syna vezíra Kara.

Úpadek 6. dynastie

Životní příběhy jednotlivých členů rodiny vezíra Kara představují
časově nejmladší vrstvu nálezů z jižního Abúsíru spadající do doby
6. dynastie (23. stol. př. Kr.). Jejich osudy se odehrávaly na pozadí

Obr. 2 Obálka publikace
Abusir XIII
(Bárta et al. 2009)

pohnuté doby na sklonku Staré říše, kdy vzrůstala moc provincií na úkor moci centrální, kdy byli Egypťané ohrožováni za hranicemi své země, a kdy dokonce došlo k vraždě egyptského panovníka Tetiho.

Toto závěrečné období stavitelů gigantických pyramid Staré říše je z písemných pramenů poměrně dobře známým úsekem egyptských dějin. Zakladatelem 6. dynastie byl panovník Teti. Jeho pyramida představuje dnes jednu ze slavných ruin sakkárského pohřebiště, v jejímž okolí se nacházejí nejkrásnější hrobky vysokých královských hodnostářů doby stavitelů pyramid. Podzemní prostory pyramidy zdobí tzv. Texty pyramid – soubory starobylých magických a náboženských textů, které měly zajistit nesmrtelnost panovníka po jeho smrti, výstup na nebeskou oblohu a jeho identifikaci s nejvyššími božstvy staroegyptského panteonu. V Tetiho pohřební komoře dodnes stojí velký bazaltový sarkofág, který kdysi ukrýval panovníkovo mumifikované tělo pro věčný život.

Teti musel na počátku vlády čelit mnoha politickým problémům, především nárůstu moci nejvyšších hodnostářů v zemi, kteří si přisvojovali stále větší podíl na řízení státu a správě jeho bohatství. To ho mohlo vést k tomu, že jednu ze svých dcer provdal za hodnostáře Mereruku, kterého následně dosadil do úřadu vezíra, druhého nejvyššího muže ve státě hned po panovníkovi. V době Tetiho vlády byly však také záměrně zničeny hrobky některých hodnostářů země sloužících u panovníkova dvora. Podle toho můžeme usuzovat, že se velmi tvrdě vypořádal s existující opozicí. Nakonec, alespoň podle nepřímých a zprostředkovaných zpráv, byl zabit vlastní tělesnou stráží.

Jeho syn a nástupce Pepi I. si nechal postavit nádherný pyramidový komplex v dodnes turisticky nepřístupné oblasti v jižní Sakkáře. Jeho jméno bylo Mennefer Pepi – „Trvalá je krása Pepiho“. Toto jméno se začalo později používat pro hlavní město tehdejšího Egypta a dochovalo se až do dnešních dob v podobě názvu Mennefer/Memfis.

Pepi I. vládl přibližně padesát let a musel se rovněž vypořádávat s rostoucí nezávislostí úředníků, zejména na jihu země. Proto pojal za manželky dvě dcery vysoce postaveného hodnostáře z města Abydu v horním Egyptě. Jejich bratra Džaua učinil vezírem. Tak si zajistil přízeň a podporu mocné a téměř nezávislé rodiny hodnostářů z Abydu.

Jedním z posledních panovníků Staré říše byl Pepi II., panovník, který alespoň podle některých názorů mohl vládnout až devadesát čtyři let. Zpočátku za něj ovšem jako regentka vládla jeho matka Anchesenmerire II. Za jeho vlády rozsáhle sílily nepokoje na jihu země, kde již egyptské vojsko v důsledku narůstajících hospodář-

ských a politických problémů nebylo schopno zajistit bezpečnou hranici staroegyptského státu proti bojovným Núbijcům. Na pobřeží Rudého moře byl zabit Pepiho oblíbený stavitel lodí Anachet společně s celou skupinou a bylo třeba vyslat zvláštní výpravu, která zajistila dopravu jejich těl zpět do Egypta. Rovněž v Núbii byli zabíjeni vysoce egyptští hodnostáři.

Objev vezírový hrobky

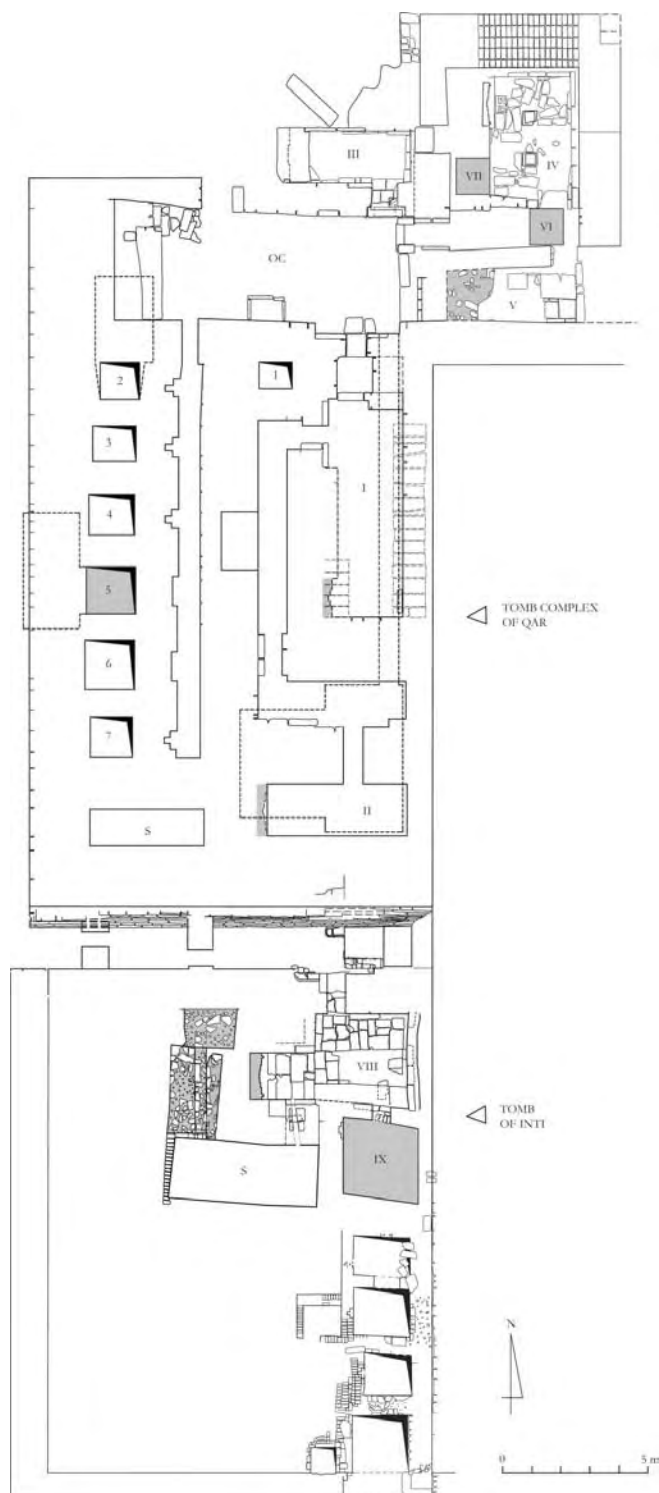
V tomto proměnlivém klimatu 6. dynastie se odehrál příběh vezíra Kara a jeho rodiny. Jejich novodobý příběh se začal psát během odkryvných archeologických prací na podzim roku 1995. Tehdy se před námi začal postupně vynořovat hrobkový komplex neznámého staroegyptského hodnostáře (obr. 3 a 4). Během několika týdnů byly odkryty zdi hrobky vysoké několik metrů, zčásti s ještě stále zachovanou omítkou a stropními bloky tak, jak je umístili staroegyptští stavitelé. V průběhu výzkumu se ukázalo, že majitel hrobky jménem Kar byl jedním z významných hodnostářů u dvora panovníka Tetiho a že zastával také úřad soudce. K tomuto zjištění došlo poté, co se podařilo objevit jeho první kultovní kapli, jejíž stěny sice nebyly zdobené reliéfy ani malbami, ale v západní stěně byly umístěny obrovské, téměř tři metry vysoké nepravé dveře vytesané z jednoho obrovského kusu vápence. Ty byly pokryty nápisy se jménem, obětními formullemi a tituly zemřelého.

Z této místnosti vedla dlouhá zastropená chodba do další, druhé kaple. Její strop začínal ve výšce téměř čtyř metrů a tvořily ho mohutné vápencové desky, stěny kaple byly kompletně dochovány a celou západní stěnu zabíraly nepravé dveře. Podle nápisů patřila tato kaple rovněž muži jménem Kar zastávajícímu úřad vezíra (obr. 5).

Ve vchodu do kaple byli zobrazeni sloužící přivádějící obětní zvířata, gazely a dobytek. Samotné stěny kaple byly téměř celé po-

Obr. 3 Detail satelitního snímku zachycujícího polohu jižního Abúsíru na hranici abúsírské a sakkárské pyramidové nekropole (Bárta – Brúna 2006)

Obr. 4 Půdorys komplexu vezíra Kara a jeho synů (J. Malátková)

kryty reliéfy zachycujícími dlouhé zástupy nosičů z řad kněží a služebníků vezíra přinášejících pohřební výbavu a obětiny pro zemřelého. Nechyběli ani řezníci, kteří byli zachyceni přímo při práci, jak velkými kamennými noži podřezávají a porcují obětovaný dobytek. Pásy výzdoby pod stropem kaple byly vyhrazeny pro zobrazení jednotlivých skupin předmětů pohřební výbavy, především potravin, kamenných a keramických nádob, nábytku a různých nástrojů. V západní části kaple byl dvakrát vyobrazen samotný vezír Kar, jak s povzneseným výrazem přehlíží své sloužící. Bezprostředně před Karem byli zobrazeni jeho synové, z nichž byl každý uveden svým jménem a nejdůležitějším titulem. Tak jsme se mohli dozvědět, že se jednalo o muže jménem Inti, Kar Junior, Senedžemiba a Čenti.

Způsob, jakým jsou tyto synové vyobrazeni, však naznačuje, že v rodině panovaly ne zcela idylické poměry. Na severní stěně kaple můžeme na začátku spodního registru vidět celkem tři Karovy syny, Kara Juniora, Senedžemiba a Čentiho. Kar Junior je označen jako nejstarší a všichni tři jsou zachyceni při přinášení dobytčích kýt, které platily za jedny z nejlepších obětí. Inti je zobrazen před otcovým obětním stolem odděleně, a přestože nebyl nejstarší, je zachycen při přivádění průvodu nosičů obětí. Detailní rozbor jeho umístění a výzdoby navíc prokázal, že sem byl umístěn sekundárně a že původně na tomto místě byl menší obětní stůl s nakladenými obětinami. Proč? Tuto otázku pomohla částečně vyřešit až antropologická analýza kosterních pozůstatků jednotlivých členů rodiny. Další zajímavostí ve výzdobě kaple je to, že ani na jednom místě není dochováno ženské vyobrazení (např. manželky či manželky vezíra).

Kdo však byl Kar? Jednalo se o tutéž osobu, které patřila první kaple bez výzdoby? Anebo šlo o dva různé muže? Odpověď na tyto otázky nám zanedlouho nabídl výzkum dlouhé sestupné chodby, jež byla pouze 1 m vysoká a 1 m široká. Ta z prostoru před vchodem do Karovy hrobky ústila do původně zdobené pohřební komory situované hluboko pod pouštním terénem. Tě dominoval obří, několik tun vážící vápencový sarkofág. Komora i sarkofág však byly již ve starověku vyloupeny a z pohřební výbavy nezbylo nic než dřevěný hřeben zesnulého. Mezi unikátní rysy komory ovšem patří její malovaná výzdoba, která se zachovala bohužel pouze ve fragmentech. I tak bylo možné zjistit, že se zde například nacházela ojedinělá vyobrazení lidských postav.

Vzhledem k okolnosti, že byly nalezeny dvě kaple, ale jen jedna pohřební komora, muselo se jednat o hrobku jednoho muže. Hodnotář Kar po dosažení věku a společenského postavení, kdy již nebylo pravděpodobné, že dále postoupí v úřednické kariéře, přistoupil ke stavbě své hrobky. Na konci kariéry ale musel být neočekávaně povýšen do úřadu vezíra. Ze společenského hlediska proto nebylo možné spokojit se s obyčejnou nezdobenou kaplí a Kar musel hrobku rozšířit tak, aby nově vzniklé kultovní místo odpovídalo jeho neočekávaně nabytému postavení.

Karovi synové

V průběhu několika dalších let se podařilo objevit menší hrobky dále na sever od Karova komplexu. Ty patřily celkem třem Karovým synům. Pozoruhodné ale bylo, že všechny byly záměrně zničeny: s výjimkou základů stěn a několika málo bloků byla veškerá výzdoba jednotlivých kaplí rozbita na větší a menší fragmenty, které byly ponechány na místě tak, jak byly zničeny. Co mohlo vést k tomu, že někdo přišel a s vynaložením nepochybně značného úsilí rozbil a zničil hrobky několika členů Karovy rodiny, zatímco vezírova hrobka byla ponechána nedotčena? Podle všeho Karovi synové mohli neúspěšně konspirovat proti panovníkovi Pepimu II. Po jejich potrestání mohl být vydán i příkaz ke zničení hrodek, aby tak byla znemožněna jejich posmrtná existence.

V roce 2000 pokračoval výzkum v oblasti na jih od vezírova komplexu. Podařilo se tak objevit pozoruhodně dochovaný komplex nejoblíbenějšího Karova syna, soudce Intiho. Nejprve byl odkryt vstupní prostor do cihlové hrobky, který se zachoval v celé své výšce několika metrů, obložený kvalitními vápencovými bloky. Po obou stranách tohoto vchodu do dvora byly v jemném reliéfu provedeny dvě proti sobě stojící postavy velmože Intiho s dlouhým životopisným textem. Doplnily je postavy jeho dvou synů, Anchemčenena a Senedžemiba, příslušníků v pořadí třetí generace rodiny vezíra Kara. Intiho třetí syn byl vyobrazen ve vchodu a v kapli a jmenoval se Sefechu. Před takto zdobeným průčelím

Obr. 5 Kaple vezíra Kara, nepravé dveře (foto M. Frouz)

byly původně umístěny čtyři obelisky, symboly slunečního božstva Rea, jednoho z nejuctívanějších bohů starých Egyptanů (obr. 1).

Vchod vedl do menšího dvora dlážděného velkými vápencovými deskami, ze kterého se vcházelo do kultovní kaple, kam kdysi přicházeli každodenně kněží, aby zde kladli na oltář obětiny skládající se z potravin, nápojů a kadidla páleného na ohni. Kaple byla bohatě vyzdobena a v západní stěně měla nepravé dveře. Monolitická vápencová stéla byla natřena načerveno, aby imitovala drahocenný stavební kámen – asuánskou žulu. Nápis na nepravých dveřích obsahoval obětní formule, tituly a jméno zemřelého. To umožnilo částečnou rekonstrukci životní dráhy Intiho, který byl činný jako kněz, soudce a člen soudního tribunálu v paláci panovníka. Výzdoba na stěnách kaple byla ale ještě krásnější, jemnější a propracovanější než v kapli jeho otce. Je zde zachycen Inti přijímající průvod obětujících hodnostářů a kněží. U nohou mu klečí jeho manželka Merut a pod jeho křeslem stojí trpaslík držící na vodítku Intiho oblíbeného psa Idžema. Inti sám je oděn v bělostné suknici a na prsou má široký, jemně propracovaný náhrdelník. Jeho účes tvoří pečlivě

nakadeřená paruka. Intiho tvář je dokladem toho, že majitel hrobky byl velice náročný, co se týče kvality odvedené práce. Majitelé staroegyptských hrodek si totiž kvalitu práce zedníků a řemeslníků odpovědných za výzdobu sami kontrolovali. O tom svědčí některé scény z jiných stejně starých hrodek, které ukazují majitele hrobky neseného sloužícími na nosítkách při kontrole stavu stavby. Řemeslník modelující Intiho tvář musel jeho obočí, jak je dodnes vidět, tesat třikrát, než správně vystihl požadovaný tvar. Nepochybně se to projevilo na jeho mzdě, která byla tehdy obvykle vyplácena formou naturálií ve džbánech piva a chlebových plackách.

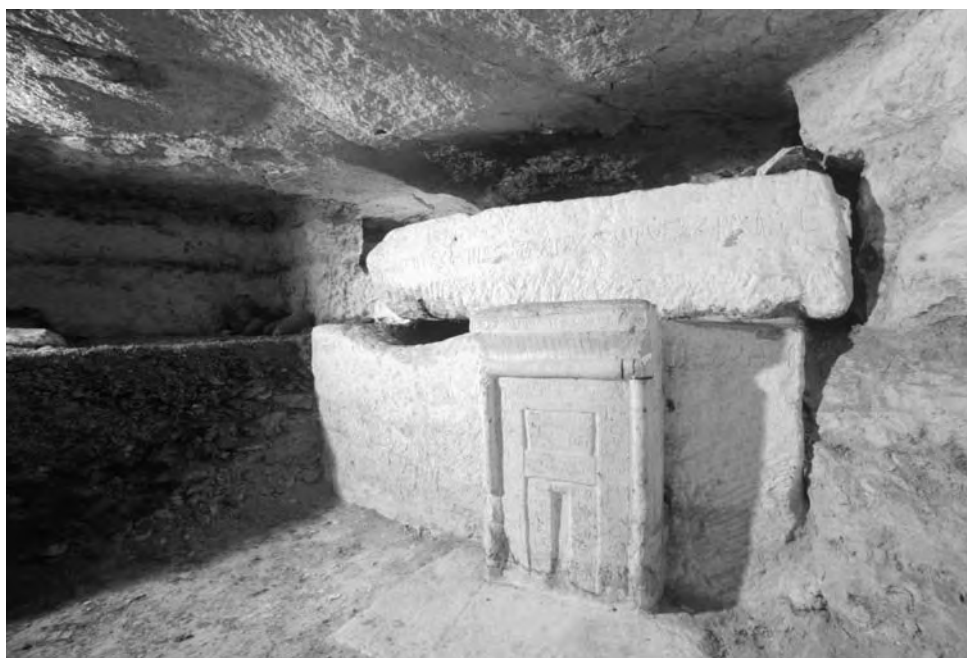
Největší překvapení však následovalo, když se po několika týdnech nebezpečné práce v 22 m hluboké šachtě situované poblíž samotné kaple Intiho podařilo dospět do jeho pohřební komory. Během čištění šachty se zdálo, že pohřební komora nebyla po svém uzavření a zasypání šachty vyloupena – to vyplývalo z toho, že v různých úrovních výplně šachty byly nalézány obětiny, které doprovázely její rituální uzavírání. Mezi ně patřily alabastrové nádoby, keramika a obětní oltář.

Západně ode dna šachty byla situována samotná pohřební komora. Podél západní stěny stál obrovský, 3 m dlouhý a 2 m vysoký sarkofág z vápence se jménem a tituly Intiho. Na sarkofágu i kolem něj se nalézaly další součásti pohřební výbavy jako např. keramické nádoby, měděné nástroje a miniaturní kamenné nádoby. Před sarkofágem, na jeho východní straně, stála stéla ve tvaru nepravých dveří, skutečný unikát pro archeology zabývající se dobou stavitelů pyramid. Od běžných nepravých dveří se lišila pouze tím, že v její výzdobě nebyly obsaženy lidské postavy, které by mohly být na onom světě pro majitele hrobky nebezpečné. Podle všeho se zdá, že šlo o symbolickou bránu, jíž zemřelý vycházel a vracel se do svého sarkofágu, když se chtěl účastnit zádušního kultu a obětování prováděných na jeho počest v kapli (obr. 6).

Při vlastní dokumentaci komory se ovšem ukázalo, že pohřeb přece jen vyloupen byl – stalo se tak zřejmě ještě v průběhu pohřebních ceremonií. Staroegyptští dělníci, kteří měli za úkol postarat se o pohřeb Intiho, se pravděpodobně v nestřeženém okamžiku vlámali do již uzavřeného sarkofágu a oloupili mumii zemřelého o amulety a další předměty osobní potřeby. Tak se stalo, že kosti ubohého Intiho byly rozmetány po celé místnosti a ležely i na víku sarkofágu společně s několika desítkami miniaturních alabastrových nádobek. K tomu muselo dojít zřejmě v období mezi uložením pohřbu a pohřební výbavy a zasypáním přístupové šachty. Na základě novodobých paralel je možné odhadovat, že pět dospělých mužů mohlo na zasypání obdobné šachty potřebovat i několik dní.

Kar Junior a Senedžemib

Během téhož roku se podařilo objevit i pohřeb nejstaršího syna vezíra Kara, Kara mladšího. Jeho pohřební komora se skrývala 16 m pod povrchem pouště a vedla do ní krátká spojovací chodba ze dna šachty. Její obsah nás v mnoha ohledech překvapil. V jihovýchodním rohu komory byly na ploše několika čtverečních metrů naskládány rozměrné dvouuché amfory s plochými dny. Postupně se ukázalo, že se jedná pravděpodobně o věrné kopie importovaných amfor s vínem. Ve skutečných nádobách tohoto typu bylo do Egypta dopravováno vysoce kvalitní víno pocházející z některého ze syropalestinských přístavních měst. Toto vyhledávané a velmi ceněné zboží bylo dováženo z oblastí na území dnešní Sýrie, Libanonu, Izraele a Palestiny a bylo určeno pro královský dvůr a nejvyšší hodnostáře země. Proč si ale Kar pořídil pouze kopie? Bylo to snad úspornější řešení. Navíc v symbolickém pojetí posmrtného života starých Egyptanů si byly tyto nádoby rovny.

Obr. 6 Pohřební komora soudce Intiho s unikátní stélou před sarkofágem (foto M. Bárta)

V protějším rohu byly nasypány stovky drobných měděných nástrojů, které měly být opět součástí pohřební výbavy zemřelého na onom světě. Vedle nich byly dochované kosti pocházející z obětovaného masa hovězího dobytka. Dále na západ, na podlaze komory, byly nalezeny četné kamenné nádoby a nástroje, z nichž některé byly určeny k symbolickému obřadu „otevření úst“, kterým byla v průběhu pohřebních ceremonií ožívována mumie zemřelého pro věčný život na onom světě. Podél západní stěny pohřební komory byla do skalního podloží vysekána vana, do níž byl uložen pohřeb a poté překryt rozměrnými vápencovými deskami. Podobně jako v Intiho případě byl pohřeb opět vykraden a rozmetán.

Další významný pokrok ve zkoumání rodiny vezíra Kara byl učiněn výzkumem na podzim roku 2001, kdy byla objevena další 16 metrů hluboká šachta. Na jih od jejího dna se nacházela pohřební komora s obřím kamenným sarkofágem s mumii dalšího ze synů vezíra Kara, Senedžemiba. Kromě vlastního pohřbu se podařilo nalézt i části pohřební výbavy včetně několika alabastrových nádobek, dalších kamenných nádob, měděných nástrojů, kamenných podhlavniček a nádherně dochované obětní tabulky sedmi olejů (obr. 7). U hlavy sarkofágu pak bylo uloženo několik hlíněných džbánů, které byly vyplněny nilskou hlínou. Ta měla navozovat představu znovuzrození a posmrtného života, protože právě úrodné a černé nilské bahno bylo substancí, z níž se v nilském údolí každoročně po době záplav rodil život a vyrůstala úroda.

V roce 2002 bylo nakonec objeveno i skromné místo pohřbu posledního ze synů vezíra Kara, Čentiho. Jeho pohřební komora byla nedodělána, jednalo se vlastně jen o jakousi niku na dně šachty.

Další Inti, který však (zatím) nikam nepatří

Ve stejném roce proběhl i výzkum jedné z pohřebních šachet v Intiho komplexu, tzv. šachty A umístěné v jihovýchodním rohu, na jejímž dně byla vybudována ve skále velká pohřební komora s vápencovým sarkofágem. Ta byla vyloupena již ve starověku, což dokládaly nejen mohutné vrstvy žlutého vátého písku v pohřební komoře, ale i oloupená a zcela zničená mumie majitele hrobky, která spočívala na víku sarkofágu. Do něj zloději vnikli otvorem v jihovýchodním rohu. V tomto místě je poškozena i většina ostatních sarkofágů z daného období – bylo tomu tak zřejmě proto, že zloději moh-

li vytáhnout mumii za nohy ven a potom ji na relativně otevřeném prostranství připravit o cenné šperky a amulety. Přesto nálezy podstatných součástí pohřební výbavy ze severní poloviny komory patří mezi významné prameny objasňující nejen rozsah, ale především složení pohřební výbavy velmožů 6. dynastie – jedná se o jeden z nejvýznamnějších nálezových celků svého druhu z doby Staré říše.

Pohřební výbavu tvořilo především dvanáct dvoudílných vápencových schrán na obětiny hovězího masa, domácího ptactva (husy, kachny a holubi) a chleba. Víka těchto forem měla vždy tvar, který v hrubých rysech napodoboval okrouhlý tvar chlebě, hovězích kostí s masem nebo ptactva. Formy byly uspořádány podél východní strany sarkofágu ve dvou severojižně orientovaných řadách. V jejich bezprostředním okolí se nacházely další měděné nádoby, dva soubory určené k rituálnímu očišťování (vždy mísa a konvice s výlevkou), měděný oltář s měděnými miskami a jiné. Podél severní stěny byly objeveny další cenné artefakty: tabulka sedmi posvátných olejů, skupina celkem sedmi alabastrových kosmetických nádobek, větší množství měděných nástrojů a téměř dvě stě kalcitových miniaturních misek. Cenné nálezy pocházejí také z nitra vyloupeného sarkofágu: části alabastrové podhlavničky a písarského náčiní a některé další předměty, jejichž význam není zatím spolehlivě určen.

Jméno majitele této hrobky jsme identifikovali na několika předmětech z pohřební výbavy. Byl jím hodnostář Inti Pepianch, jehož vztah k rodině Intiho není v tomto okamžiku stále objasněn. Můžeme pouze konstatovat, že co do velikosti a složení pohřební výbavy patří jeho pohřební komora mezi nejlépe dochované, dokonce lépe než vlastní pohřební komora soudce Intiho, majitele hrobky.

Nález mumifikačního depotu

Jeden z posledních pozoruhodných nálezů byl učiněn rovněž v roce 2002. Jednalo se o nález dvou menších šachet v Intiho komplexu, které na svém dně skrývaly pozůstatky červených nádob použitých během mumifikačních obřadů a další nálezy, jakými byly prášek natron užívaný na vysoušení těla zesnulého a četná obinadla. Na jedné velké mumifikační míse se zachovaly zbytky voňavé pryskyřice, kterou byla impregnována obinadla kladená na tělo mumifikované osoby. Tato pryskyřice ještě dnes vydává omamnou vůni, a proto není divu, že v den, kdy byla mísa použita při mumifikaci,

Obr. 7 Tabulka se sedmi posvátnými oleji z pohřební komory Senedžemiba (foto M. Bárta)

pryskyřice ještě v tekutém stavu přilákala brouky, kteří v ní uvízli, a tak je mohla najít naše expedice. Jaké však bylo překvapení, když jsme zjistili, že se jedná o poměrně pozoruhodný druh. *Poecilus pharao* je druhem, který může žít pouze ve vysoce slaném a pouštním prostředí (Bárta – Bezděk 2008). Tak jsme získali nový doklad pro to, že v tomto období, na počátku vlády Pepiho II., docházelo ke značnému úbytku srážek a k nižším záplavám Nilu, což mělo za následek vlnu vysychání a rozšiřování pouště, a to byl jeden z faktorů, který přispěl ke kolapsu egyptské Staré říše (Bárta – Bezděk 2008).

Nálezy kosterních pozůstatků

Skoro ve všech pohřebních komorách se podařilo nalézt větší nebo menší množství antropologického materiálu, který umožnil stanovení alespoň přibližného věku většiny členů Karovy rodiny (Černý in Bárta et al. 2009: 279–291). Tělo samotného vezíra Kara bylo velmi poničeno, a tak s jistotou víme, že žil nejméně 30 let. V šachtách patřících k vedlejší chodbové kapli byly pohřbeny dvě ženy, jedna ve věku nad 40 let, druhá ve věku nad 60 let. Je možné, že mladší žena byla Karovou manželkou, zatímco druhá jeho matkou. Tuto interpretaci podporuje i nález pohřbu muže, rovněž ve věku kolem 60 let.

Pokud jde o vezírovy syny, Senedžemib se dožil 30–50 let, zatímco stáří Kara Juniora ani Čentiho se stanovit nepodařilo. V Intiho komplexu nález kostí samotného Intiho naznačuje věk 30–60 let, jeho syn Senedžemib žil 40–60 let, Anchemčenenet 50–60 let a neznámý Inti Pepianch 20–30 let.

Můžeme tedy konstatovat, že většina členů Karovy rodiny se dožila poměrně vysokého stáří, což vyplývá z toho, že byli poměrně vysoce postavenými příslušníky tehdejší společnosti.

Závěr

Podrobné zkoumání osudů této několik tisíc let ztracené rodiny staroegyptských hodnostářů dokazuje, že egyptská archeologie má stále co objevovat. Nejde však jen o jakési náhodné objevy, analýza

titulů hodnostářů, architektury jejich hrodek a jejich sociálního postavení podstatně objasňuje důvody zániku egyptské Staré říše, slavné doby stavitelů pyramid. Doprovodné aktivity, zejména analýza rostlinných a zvířecích pozůstatků, zase umožňují rekonstruovat přírodní rámec postupně vysychající Sahary na sklonku 23. stol. př. Kr. a nastávající vlnu sucha na severní polokouli. V neposlední řadě jsou to samotné nálezy z jednotlivých pohřebních komor, které ukazují nejen úroveň tehdejších řemesel a technologií, ale i míru ekonomické nezávislosti této rodiny a jí podobných. Soubory předmětů z pohřebních komor v jižním Abúsíru patří k tomu nejlepšímu, co kdy bylo v egyptské archeologii 3. tis. př. Kr. objeveno. A co dál? Na to by měla přinést odpověď již expedice do jižního Abúsíru plánovaná na jaro roku 2010.

Literatura:

- Bárta, Miroslav: 1999 *Abusir V: the cemeteries at Abusir South I*, Praha: Set Out.
- 2008 „Kolaps Staré říše, éry stavitelů pyramid?“, in: Bárta, Miroslav – Pokorný, Petr (eds.). *Něco překrásného se končí. Kolapsy v přírodě a společnosti*, Praha: Dokořán, s. 121–144.
- Bárta, Miroslav et al.: 2009 *Abusir XIII. Tomb complex of the vizier Qar, his sons Qar Junior and Senedjemib, and Iykai*. *Abusir South 2*, Prague: Czech Institute of Egyptology.
- Bárta, Miroslav – Bezděk, Aleš: 2008 „Beetles and the decline of the Old Kingdom: Climate change in ancient Egypt“, in: Vymazalová, Hana – Bárta, Miroslav (eds.). *Chronology and Archaeology in Ancient Egypt (The Third Millennium B.C.)*. *Proceedings of the Conference Held in Prague (June 11–14, 2007)*, Prague: Czech Institute of Egyptology, s. 214–222.
- Bárta, Miroslav – Brůna, Vladimír: 2006 *Satellite atlas of the pyramids: Abu Ghurab, Abusir, Saqqara, Dahshur*. *Satelitní atlas pyramid: Abú Ghuráb, Abúsír, Sakkára, Dahšúr*, Mníšek pod Brdy: Dryada.